

Bertha Zoltán

Pap Gábor MMA Életműdíjához

Legközvetlenebb tanítványai, szellemi követői hatvanadik és hetvenedik születésnapján is monumentális tisztelgő kötettel köszöntötték. Legendás előadásai (megszámlálhatatlan előadássorozata és előadókörútja) rengetegének – az elnyomatás idején is rendíthetetlen szolgálattévő missziós igazsághirdetéseinek – hallgatói, gondolatvilágának elsajátítói, abból ihletet merítő művészetkutatók seregei iskolateremtő mesterükként ünneplik a mai napig. Hosszú évtizedek óta, szerte az integer Kárpát-hazában. Jól ismerhetik őt az egriek is: igen gyakran fordult meg és számtalanszor tartotta rendkívül emlékezetes, lenyűgözően izgalmas vetített képes előadásait már harminc-negyven évvel ezelőtt ott is. Reputációja pedig túlnőtt a köznapian belátható művészet- és kultúratudományos teljesítményeket megillető magaslatokon: munkásságának szemléleti horizontja a nemzeti kultúra egészének felmérhetetlen csodáihoz s a magyar nemzeti megmaradás végső kérdéseire igazodik.

Művészettörténeti szemhatárát már a hetvenes években – az etalonként ismert *Művészet* című folyóirat szerkesztőjeként is – folyamatosan tágitotta, és a kortárs festészet, szobrászat, építészet, iparművészet feltérképezése mellett a hagyományos népi kultúra tárgyi és szellemi emlékeinek a tüzetes vizsgálódásaira alapozva bontotta ki revelációszámba menő elméleti téziseit, teoretikus következtetéseit. Ember és természet, egyén és közösség, föld és ég organikus összetartozásának tudatában vitte végig felfedező érvényű értelmezéseit az ő- és népművészet, a magasművészet, az archaikus és modern irodalom, zene, képzőművészet jelentéstani és etnopszichológiai dimenzióiban. A második világháború után sajnálatosan megszakadó – pontosabban erőszakosan megszakított – hiteles kulturális önszemléleti folytonosságot mintegy helyreállítva irányította rá a figyelmet a magyar és az egyetemes művészeti kifejezésformák jellegmeghatározó archaikus, mitológikus, samanisztikus-folklorisztikus, kozmológiai vagy asztrálmítikus motívumaira, összefüggéseire, jelentéstartományaira. A méltatlan feledésre ítélt Ipolyi Arnold, Huszka József, Sebestyén Gyula, Várkonyi Nándor, Hamvas Béla, Baktay Ervin, Karácsony Sándor, Magyar Adorján, Lükő Gábor, Berze Nagy János és mások – voltaképpen tehát az autentikus magyar művészetfilozófia és metafizika – nyomdokain és nívóján mindenkinél alaposabban és mélyrehatóbban tárta fel mitológia, vallás, bölcsélet, erkölcs, művészet, tudomány szintetikus egybeforrottságát, a mélyszimbolikus üzenetek életérdekű vonatkozásait, a sugallatos jelek és intő jelképek személyes és kollektív hatósugarú egzisztenciális tanításait. Elemezve a káprázatos nagyszentmiklósi kincs eredetmondái állatszimbólumait; a Szent Korona őskeresztény ábrázolásokkal univerzális sorslehetőségekre mutató jelzéseit és komplex létezésprogramokat hordozó szakrális jelentőségét; a pásztorművészeti faragások kozmikus, tér-idő-diagramos tájolást elősegítő mintáit; Árpád-kori templomok ablakokon beáramló

napfény megvilágította freskóinak életrendet, ünnepi áhítatokat befolyásoló szerepét; festett kazettás templomi mennyezetek stilizált ábráinak sok ezer éves őstudást átörökítő struktúráit – s még mennyi mindent az etikum és esztétikum övezeteiben változatosan is rendszerszerű csillagképi orientációkkal ugyancsak nevelő, örök érvényű népmeséktől a Napút-festő géniusz Csontváry spirituális piktúráján vagy a *Cantata profana* legapróbb jelentésszerű részletmozzanatain át az emberiség távol-keleti, ázsiai, mezopotámiai, afrikai, amerikai, óeurópai és megannyi egyéb őskulturális jelenségeinek akkurátus boncolgatásáig. A különböző népek sajátos kulturális jelképrendszereinek eredendő létezőszerkezeti analógiáit feltárva, megvilágítva. Aggályos precizitás, bizonyító erejű analízisek sora – s vele a magyar és a világtörténelem mítoszi sorsát faggató transzcendentális emelkedettség. Ezek fesztávolságában izzik az a magasfeszültség, amely az evidens és távlatos kozmológiai, kultúrantropológiai belátások során az autochton, kontinuus és szerves magyar műveltség egyenrangú helyét, olykor útmutató, példázatos kitartását is markánsan igyekszik hangsúlyozni a világkultúra többi nagyszerű teljesítményei között. Hogy a magyar művészet nem hogy nem alacsonyabb rendű, másodlagos, utánzatos értékminőség, hanem őseredeti (ősnyelvi, ősfornyelvi) teremtményeivel még intelmet, perspektívát, jelzőfényt is jelenthet mások számára. „Kis nép, nagy nemzet” – ahogyan Németh László remélte, s hogy nem nyughatunk, amíg „e medencemélyből arcunkat / minden népek arcával / egy magasságba emelni” nem adatik meg nekünk (amint azt a felvidéki költő, Gál Sándor könyörgi). És „ha az emberiség egyáltalán élni akar (...) akkor csakis ezt a szerves kultúrát tudja ismét felfedezni. Nekünk ebben egyetlen feladatunk lehet: a megismerés lehetőségét megadni” – szögezi le a most kitüntetett tudós polihisztor.

Pap Gábort méltán tartotta – nyilatkozta is – az utóbbi évtizedek legkiemelkedőbb művészettörténészének a Magyar Művészeti Akadémia alapítója és ma minket szoborként figyelő vezérszellemé, Makovecz Imre. Pap Gábor hatalmas – írásos és szóbeli – életműve, gigantikus kötettsorozatai, a *Hazatalálás*, a *Mag hó alatt* című tanulmánygyűjteményei Püski Sándor ugyancsak legendás kiadójánál, a *Varázstükör* (íme, milyen beszédes cím ez is!) darabjai valóban, úgyszintén: mind igaz sorstükör. Teljes egybelátása népünk, nemzetünk ezredéveken keresztül is (megannyi galádság és ellene uszuló érdeklődéssel szemben) folyamatosan felhalmozódó, átívelő, túlélő, megmaradó szellemi thesaurusának. Szabadságunk és igazságunk műkritikai, tudományos, szellemtörténeti bizonyágtétele. A világegyetemre nyitott kép vagy képirás: a legcáfolhatatlanabb beszéd, ahogy Illyés Gyula és Sütő András leszögezte. Pap Gábor kép- és titokfejtő törekvése gondolat- és lélekébresztő történelmi tett. Áldozati rabságban is, és reménybeli üdvös szabadulásban is. Közös szorongatásban és együttes feltámadásban. Isten, Istenünk éltesse őt még nagyon sokáig hazánk, nemzetünk, az oszthatatlan szent emberminőség javára!

(Elhangzott a Magyar Művészeti Akadémia 2016. május 24-i közgyűlésén a Pesti Vigadó Dísztermében)

Cs. Varga István

Molnár István Géza jubileumára

I.

Molnár István Géza Pannóniából, a Duna mentéből – a tanulás és a munkavállalás útján – Székesfehérváron és Budapesten át érkezett Egerbe. Szülőhelye, Iváncsa község Budapesttől délre, Fejér megyében található. Nevét (*Iváncs, Iváncsa*) már 1290-ben okirat említi. Ezen a tájon bronzkori, római kori, honfoglalás korabeli leletek sokasága került elő. Györffy György *Fejér megye* című monográfiájából tudjuk: Iváncsa a budai nagyprépostsághoz tartozott, majd királynéi birtok lett termékeny határa. Egy katolikus istenháza és egy, neogótikus stílusban emelt református temploma van. Helytörténeti gyűjteménye gazdag. Díszkútja Melocco Miklós alkotása, tanusodája Koós Károly tervei alapján készült. Címerében kétosztatú, pannon derűt árasztó kék mezőben három búzalkalász és szántóeke, valamint kétosztatú Árpád-sávós mező található.

Jubiláns barátunk út-vasútépítő és építésztechnikus végzettséget szerzett. Tanított szakközépiskolában építőipari szaktárgyakat és művészeti szakközépiskolában fotográfiát. A fényképezés fortélyait saját örömeire, autodidakta módon tanulta meg. Szívesen fényképezi a természetet, az épített környezetet, készít zsáner-, portré- és aktképeket is.

A fotós státusa szerint lehet: hivatásos (profi) fotóművész, fényképész iparos, alkalmazott fotós, műkedvelő (amatőr), privát (családi fotós, régiesen *knipszelő*). A kategóriák között természetesen vannak átjárások, azonban nem szabad összekeverni a *szándék szerinti* felosztással, amely megkülönböztet: művészi célú, alkalmazott célú (pl. a riportképek, illusztrációs fotókat, tudományos felvételeket, családi (privát) célú fotókat).

Molnár István Géza *Visszatekintés* című életmű-kiállításának megnyitóján nagyrabecsülésemet és köszönetemet fejezem ki a fotográfusnak, aki mesterségét, kultúramentő, kultúraközvetítő szolgálatát Eger városában magas művészi fokon, alázatos lélekkel végzi. Hiszem, hogy ez a jubileumi kiállítás számos érdeklődő, köztük kiváló tehetségű egri fotós számára is fotótörténeti ünnepi esemény.

Jubiláns barátunk önmagát *fotós*nak, *fotográfus*nak nevezi. Nálunk, több európai ország gyakorlatával ellentétben, nem tisztázott a „*művész*” státusza. A fotózás, a fotós, fotóművész helye is nehezen található történelmi és kulturális közösségünk működő szervezetei között. A fotósok között nem igazán tudni, ki a *művész*, ki nevezhető *művész*nek. Jó szakemberek állandó bizonyításra kényszerülnek, míg egyesek kellő hírveréssel, médiavisszhanggal magas polcokra juthatnak. A szervezeti gondok ellenére nagy vigaszunk: *az alkotáshoz nem szervezetek kellenek, hanem alkotók.*

Molnár István Géza fotográfus státuszának, személyiségének, mentalitásának, esztétikai szemléletének, munkamódszerének alapos megrajzolásához kevés a tudásom, támpontom azonban van. Fotókiállítását szemlélve azt érezzük: gazdag sokoldalúsággal tud embereket, tárgyakat megörökíteni, érzéseket, sorsokat kifejezni. Kegyelmi pillanatokban az objektív valóságot is képes kifejezni. Ez az életmű-kiállítás hiteles, bár nem hiánytalan összképet ad a fotográfus történeti távlatú, mintegy hetvenévi munkásságáról, jellegzetes műfajairól, eredményeiről, fotóművészeti perspektíváiról.

Tízéves korában a szülei vettek neki egy Agfa-box, hatszor-kilences fényképezőgépet. Azóta egész életében – egyre jobb, végül profi minőségben – hűséges társa lett a fényképezőgép. Már a hatvanas években kedvtelve fényképez, de igazi lendületet a fotózáshoz az 1968-ban megalakult, mindmáig működő Heves megyei Fotóklubban kapott, amelynek mindmáig tevékeny tagja. Megtanulta, történetében is alaposan ismeri a fotós szakmát, az úgynevezett filmes korszaktól kezdve. Akkor még kézi fénymérővel mérte a fényhatást, takart, rávilágított arra, amit meg akart örökíteni. Nemzedéktársaival együtt két kezével „fotoshoppolt”. Kialakult képszerkesztő, egyéni, kompozíciós technikája. Kedvelt kifejezési formája a monokróm és a fekete-fehér fényképezés. Szereti, keresi-fürkészi a képkomponálás, a tudatos beállítás – az alany, a kameraállás, az optika, a sokféle fény lehetőség – kreatív lehetőségeit és a spontán természetesség különös határeseteit.

1988-tól a Magyar Alkotóművészek Egyesülete Fotótagozatának, a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége elnökségének egyik alelnöke. Az Egerben működő Horváth Zsigmond Lajos Fotókört megalakulása óta vezeti. A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetségének, a Művészbárárok Egyesületének, a Heves Megyei Szabad Szalon Egyesületnek és még számos civil szervezetnek is tagja.

II.

Irodalomtanárként teszem fel az alapkérdést: „*Minnek a lélek balga fényűzése?*” Balga volnék, ha a hetvenen és a *Kidron patakon* is túl ne tudnám, hogy mennyire fontos a *lélek, lélek, de miből élek* alapkérdés. Az igazság: műélvezőként szeretem a szépet, hiszem az igazat, a jót, tisztelen a szent dolgokat. Örömmel gyönyörködöm a szép képekben. A művészet örömteli valóságértelmezés, gazdagítja valóságismeretünket, önismeretünket, megajándékoz bennünket a műélvezet, a gyönyörködtetés semmi mással nem pótolható örömeivel. Két nagyszerű egri fotográfus, *Fejér István* és *Molnár István Géza* munkássága is megerősített abban, hogy a 'legtárgyilagossabb' fénykép is legalább annyira hasonlít a fényképészre, mint a fotó tárgyára.

A fotográfia gyorsan változó, csodálatosan újulni képes mesterség, sajátos mű-

vészet. Azt bizonyítja: mindig az egyéniség, személyiség a döntő, és nem a fényképezőgép. A fotózás legalább annyira tudomány is, mint művészet. Igazi, összetett szakma, akkor is, ha lényegében pillanatművészet. A fotó különös módon képes az emberhez közelíteni, a képben az ember habitusa is látható, sőt embersége is mérhető, érzékelhető.

A *pillanat* rendkívül szemléletes, mindenki számára érthető metaforikus gyűjtőfogalom, a látáshoz köti az időt: a szemhez, a fényhez, az emberhez. A poétikus szépségű *pillanat* szinonimái: *ad hoc, aktuális, alkalmi, alkalom szülte, átmeneti, azonnali, e pillanatban, egyelőre, egyszeri, epizodikus, esetleges, fennálló, időleges, időszerű, jelen, jelenleg, jelenlegi, momentán, most, mulékony értékű...* A *pillanat* nyomában eredhetünk a film, a fotó segítségével, amikor úgy érezzük, hogy legszívesebben lelassítanánk a gyorsan szaladó idő múlását, hogy kiélvezhessük a pillanatot.

A költő és a fotós művészetét egyaránt az eredeti kép- és szóalkotás különbözteti meg mindenki másától. Tornai József a költészet lényegét az imaginációban látja, amelyet képzeletnek, elképzelésnek, képzelőerőnek lehet fordítani. Az imagináció lefordíthatatlan fogalmát leginkább a *megképződés* közelíti meg: „A vers verbális látás, konkrét ábrázolás e nélkül a műnek nincs teste.” A gondolat, eszme, filozófiai felismerés is csak egyik eleme a versnek. Az imagináció sokféle elem jelenlétét is megkívánja. Fontos a vers szerkezete, a hangsúlyos és halványabb lépcsőfokok, különösen a ritmus a ma végtelen változatosságában, de legfontosabb: a mágia, a varázslat, hiszen az ének az írásbeliség előtt még titkos szertartás volt. A vers ma is titok, van benne valami, ami nem érthető teljesen: misztikus. Ilyen titok az áhítat, az indulat, az érzés, a szavak transzformációja, a jelzőkben, jelzői főnevekben, inverziókban óriási erő lehetséges, amely része lehet a mágianak: az imagináció a mindent kivállás határtalan művészete, száz meg száz eszközből teremti meg a verset.

A költői képpalkotás is képes a múltó pillanat érzékeltetésére, az igazán nagy jelentőségű költők képesek üstökön ragadni a jelen világot, a pillanat nagyszerűségét, varázsát is érzékeltetni. „Mit málló kőre nem bízol: / mintázd meg levegőből. / Van néha olyan pillanat / Mely kilóg az időből.” (Weöres Sándor) *Goethe Faust*-jának a II. részében hangzik el: „*Zum Augenblicke durft' ich sagen: / Verweile doch, du bist so schön.*” Kálnoky László fordításában: „...*a pillanathoz esdve szólnék: / Oly szép vagy, ó, ne szállj tovább!*” A „*Verweile doch...*” magyarul körülbelül ennyit tesz: „...*állj meg egy pillanatra...*” Csakhogy ez a két szó idézet, Faust mondja. Nem azt mondja, hogy *állj meg egy pillanatra*, hanem azt: *állj meg, pillanat!* Kálnoky átköltésében a teljesebb kontextusban elhelyezve: „*Ha láthatnám a síkon át / e nyüzsgést, szabad nép szabad honát, / a pillanathoz esdve szólnék: / Oly szép vagy, ó, ne szállj tovább! / Nem mossa el megannyi millió év / halandó-életem nyomát.*”

(A *verweilen* ig a *weilen*, tartózkodni, időzni valahol jelentésű igéhez képest folyamatos múlt idejű, a befejezett múlt helyét foglalja el a *Verweilen* jelen ideje. A szöveghű és értelemszerű fordítás: 'Ha szabadna szólnom a pillanathoz, azt mondanám: elmúltál ugyan, de maradj még, oly gyönyörű vagy')

Berzsenyi utolsóának tartott, rendkívül tömör, nehezen érthető *A poézis hajdan és most* című versének sokat idézett „két varázsos hangulatú sora” a végleges lemondást, költészetének végét, a vég elkövetkezett pillanatát érzékelteti: „*A szent poézis néma hattyú, S hallgat örökre hideg vizekben.*” József Attila számos versében találunk pillanatot megragadó költői képet. Az egyik legismertebb idő-metáforája: „*Szalad a puli pillanat, / fagyon koppantja körmeit.*” A *Keresek valakit* című gondolati verse költői létdefiníció: „*Tele vágyakkal zokog a lelkem / Szerető szívre sohase leltem, / Zokog a lelkem. // Keresek Valakit s nem tudom, ki az? / A percek robognak, tűnik a Tavasz / S nem tudom, ki az. // (...) Lelkem elröppen a Végtelenbe, / Tovább nem vágyom arra az egyre, / A Végtelenbe.*”

A filozofikus költészet szempontjából önmagát kimondó, poétikus szépségű analógia Petőfi *Tündéralom* című verséből: „*Oh lassan szállj és hosszan énekelj, / Haldokló hattyúm, szép emlékezet.*” Goethe művében a törvényt alkotó idő költői érzékeltetése: „*Alles vergängliche / Ist nur ein Gleichnis; / Das Unzulängliche / Hier wird's Ereignis; / Das Unschreibliche / Hier ist es getan; / Das Ewig-Weibliche / Zieht uns hinan.*” „Az örök asszonyi egébe ment.” Egy kis kontextusban így jelenik meg a *Faust II.*, a *Chorus Mysticus* énekli: „*Csak földi példakép / minden mulandó; / itt lesz a csonka ép / s megbámulandó; / mit nincs szó mondani, / itt végbement; / az Örök Asszonyi / egébe ment.*”

III.

A XX. és a XXI. században erőteljesen átértékelődött a média, a fotó és a fotóművészet szerepe is jelentősen átalakult. Tévedés, hogy a magyar fotóművészetet a nyugatitól évtizedek választják el, hogy a hazai csak saját ízlésvilágának a mókuskerekében mozog, míg a nyugati új dinamizmussal halad előre. Tény, hogy nem a hely, hanem a tehetség és annak a hiánya a döntő különbség.

A *homo interpretans* fő célja: a kor, amelybe beleszületett és felnőtt a „*Minden Egész eltörött*” leképezés(rendszer)ében az „*Egész*” értelmének, struktúrabeli univerzumelemeinek, igazságértékének megfeleltetése, megértése. Jeles kutatók állítják: nincsen olyan, hogy anyagi létező „dolog”. Már Gárdonyi ráértett, hogy amit „dolognak” nevezünk, az valójában esemény: a világ „kölcsonös kapcsolatok hullámszerű mintázatából áll.” Az Univerzum egymástól elválaszthatatlan energiamintázatok szövedéke. Ha az Univerzumot mint dinamikus egybefüggő egészet definiálhatjuk, amely mindig lényegi módon foglalja magában a megfigyelőt is. Ha azonban az Univerzum ilyen szövedékből áll, akkor logikusan

nincs olyan, hogy rész. Nem vagyunk tehát egy egész elkülönült részei, mi Egészek vagyunk.

Ma már másodpercenként 6 ezer képkocka rögzítésére alkalmas kamerákról beszélhetünk, amellyel hihetetlenre lassított felvételek készülhetnek, hogy a pillanat egészen megfogható közelségbe kerül. Olyan technológiát használhatunk, amelyet eddig csak a mozifilmekben, a nagy költségvetésű reklámokban alkalmaztak. A nagysebességű kamera olyan világot tár elénk, amikor a pillanat nyomába érünk, és soha többé nem akarjuk elereszteni. Elfog bennünket a szörnyű felismerés, hogy egyetlen szempillantás alatt mennyi mindenről maradunk le, hogy valójában semmi sem az, aminek látszik, és hogy egy egyszerű mozzanat milyen csodálatos képekben, képkísérletekben és sorozatokban örökíthető meg, hogy milyen esztétikai örömeket, izgalmakat rejthet magában.

A fotóművészetben is az alkotás témája, az igazság élményszerű kifejezése a legfontosabb; a közvetítendő üzenet határozza meg a formát, végső soron az alkotást. Persze, vannak, akik a divatok korlátai között mozognak, hogy stílusuk jól felismerhető, fotójuk pedig kelendő legyen, pedig a technikától kezdve mindent érdemes a témából eredő műfaj esztétikai törvényeinek alárendelni. Nagyon fontos, hogy a tradicionális értékeket is megőrizzük, hiszen minden kornak és művészeti stílusnak megvan a szépsége. Molnár István Géza sem tud egyetlen adott stílushoz elköteleződni, mivel hiszi, hogy hatásosan csak különböző megjelenítési formákkal, módokkal hangsúlyozható a mondanivaló. Mammon-hitű korunkban a művészetek és a művészek egy része is a tömegtermelés és sorozatgyártás trendjét követik.

A fotósban erős a vágy, hogy megmérje az egri építészeti alkotások szépségeit. Dokumentációs munkájának eredményeit, Eger építészeti szépségét, jellegzetességeit, archív időmetszeteit külön albumokban mutatta be. Megérett benne a vágy, hogy megmérje, megörökítse az egri építészeti alkotások jellegzetességeit. A fotós ezt sokféleképpen teheti: a dokumentarista jellegtől kezdve a művészi megörökítés, megjelenítés számos változatáig, miközben a minket is érintő társadalmi, szociális problémákat is felmutathatja.

Tudja, hogy Eger elsősorban Dobó István, Gárdonyi Géza és az *Egri csillagok* városa, akik a magyar történelemnek és irodalomnak európai rangú megbecsülést szereztek. E szellemóriások örökségét Egerben szinte testközelből lehet megismerni, szellemi-lelki hatásukat, lélekemelő üzeneteiket magunkba szívni. Eger csodálatos öröksége valóságos erőforrás, igazi indíttatás a Város iránti szeretetre. Jubiláns barátunk képei a hazai és a külföldi vendégeknek is örömmel sugározzák: Eger nélkül, nagy történelmi személyiségei nélkül nincsen Magyarország, és Európa is szegényebb lenne.

A fotográfus általában rejtőző művész, mindent a képekre bíz: portrékra, szo-

ciófotókra – tanya- és falu-, valamint városfotókra –, természeti képekre, riport- és aktfotókra. A képek közösségi térbe helyezésekor a vizualitás esztétikai élményének varázslatos élményét tapasztaljuk meg. A képekben gyönyörködve hozzuk létre lelkünk rezdüléseinek derűs vízióit, arcainkat, ahogyan azokat emlékezetünk és képzeletünk mélységben is tükrözi.

A fotós megörökíti a jelent, amely múlttá válik, a képeken pedig megörökíti a mulandó világ változásait. Molnár István Géza a „bőségből” szól, ennek jegyében rendezte meg képkiallítását. A portréfényképezést tartja a fotózás legigazibb és legnehezebb válfajának. Amit portréiből megértünk, megsejtünk, amit róluk leolvashatunk, azt nehéz szavakba, fogalmakba sűríteni. A portréfotózás titka is a szakmai felkészültség, a minőség, amelyet csak szívvel és szakmaszeretettel lehet jól csinálni. Különbség az üzleti portrék, a profilképek a művészi fotók között. A fotós maga-vállalását, emberségét, portréművészetének eredetiségét erényként érdemes kiemelni.

A portré embervoltunk legfényesebb absztrakciója, többet érzékeltet minden felületnél, azt a karaktermélységet, amelyből az érzelem tükröződik, a jellemalkotó habitus, a teremtő lélek sugárzik. Az objektív tájékoztatáson túl karaktert örökít meg a művészi kiemeléssel, elhagyással, a lényeges és jellegzetes hangsúlyozásával. Fotós barátunk a fekete-fehér portrékat azért is kedveli, mert szerinte ez a színdimenzió már önmagában is absztrakció. Erről írja Bacher Katalin az *Időszeledek* című Molnár-fotóalbumról közölt recenziójában: „Íme, az ősi titok közelébe értünk, s hogy eljuttasson bennünket ide, a művésznek nincs szüksége fortélyokra, kimódolt beállításokra, művi eszközökre: a fény és az árnyék segítségével tompít, kiemel, a kontraszttal lényegét láttat. Hogy mennyire nagy hatással, erővel teszi ezt fekete-fehér képein, arra bizonyíték a mozdulat, mellyel a néző legszívesebben szelíden hárítaná a kényeztetést, az album nagyalakú, színes képét, hisz nincs is rá szükség. Alkotásai arányérzékkel, kellő visszafogottsággal komponáltak: nincs felesleges, zavaró részlet, semmi sem kívánczik ki belőlük. Tudja: a kevesebb mindig több, s az elhallgatás, a csönd, a szünet jelzésértékű, elgondolkodtat, többletjelentést ad.”

IV.

Molnár István Géza az emberség, magyarság és igazság összhangját képviseli, fotósként tudatosítja. Trianoni országhatáraink nem esnek egybe a nemzet határaival. Számára is élő-elevenen létezik az illyési „Haza a magasban”. A szellemi-lelkiismereti örökös hűsége köti. A Trianon palotáról készített, iszonytató (terribilità) érzést kiváltó fotói a magyarság tragikus történelmi kataklizmáját tükrözik. Neki is fontos az, amit Tamás Menyhért „szómélyi hazá”-nak nevez, amit rárimeltető három szóban kifejez: „*Versailles – vert száz*”. A Tisza egyik holt-

medrében, a nyári hőségtől kiszáradt, cserepes alakzatok között is felfedezi ezt a megmaradt, tenyérnyi hazát, és a közepébe kitűzi egy parányi nemzeti szalagot.

Molnár István Géza szépséget talál tájban, az épített kultúrában, békességteremtő erőt, harmóniát a családban. A lányairól készült felvételek a vallomás erejével beszélnek szépségről, szeretetről. Szereti felfedezni, bájjal-derűvel megörökíteni a világ fonák dolgaiban megbúvó szépségeit is. Eger építészeti szépségét, jellegzetességeit archív időmetszetekben mutatja fel. Lakóhelyünk kulturális öröksége különleges érték, ébren tartása, gazdagítása közös felelősségünk. Sajnos, kevesen tudnak sok fontos közös értékünkről, szellemi kincseinkről, még kevesebben tesznek azok illő és méltó megbecsülésért, ismertté tételükért, pedig nélkülük szegényebbek, lélekben és öntudatban is esendőbbek lennének.

Meggyőződésem, hogy jubiláns barátunk a portréban, a legváltozatosabb, izgalmos és nehéz műfajban alkotta a legeredetibb értéket. Gárdonyi vallomását a portréművészet is igazolja: „Az embernek csak az arca ismerhető, de az arca nem ő. Ő az arca mögött van. Láthatatlan.” Ami a képeken nem látható, de bennük van, annak érzékeltetésére Saint-Exupéry felismerését idézhetjük: „Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.” A fotózást is kedvelő Gárdonyi tudta: az emberi karakteren, arcon, szemén átragyog a lélek: „Az Isten nélkül élő művész az anyagra néz. Az Istennel élő a lélekre. Az anyag emberének csupán lába van. A lélek emberének szárnya is. A láb kis téren mozog. A szárny a végtelenben.” Ahogyan szakrális dimenzióban történik az úrfelmutatás, a művészetben pedig az emberfelmutatás. (Nemcsak az olvasásra, hanem a művészetre: az alkotásra és a befogadásra, a gyönyörködésre, a műélvezésre is csak az ember képes.)

V.

A fotóművészet csúcsa a portréművészet. A görög drámaköltő már tudta: „Sok van mi csodálatos, de az embernél nincsen csodálatosabb.” Igaz, a görögben a *csodálatos* egyben az *iszonyatost*, a *rettenet* is jelenti, mert az ember képes a végtelen jóra, de a gonoszságra is. A emberfogalom az origó: a teremtés titka, hogy a Teremtő az embert *önmaga képére és hasonlatosságára* alkotta. Shakespeare fontos intelme a *Hamlet*-ben: „Isten adott nektek képet és ti mást csináltok magatoknak.” Vörösmartynál az ember *Ég és föld fia, örült sár, Sárkányfogvetemény*, Móricznál *Sárarany*, Gárdonyinál *Agyagedénybe zárt Isten-sugár*.

Kétségtelen, hogy egyéniségéhez, alkotómunkájához legközelebb a *portré* áll. Számos képen örökítette meg a letűnt idők, átalakult népi-paraszti világ emberi arcát, a kor társadalmi rétegződésének emberi arculatát. Visszatérő témája az öt kiállítást megért *„Egri arcok”* portrészorozat. A világ legváltozatosabb, legizgalmasabb műfajában, a portréban kivételes értéket alkotott. A fotós képes a dokumen-

tarista jellegtől kezdve a művészi megörökítés, megjelenítés számos változatát létrehozni, még a minket is érintő társadalmi, szociális problémákat is felmutathatja: a magányos embereket, gyerekeket, a tehetetlen szülőket, a kiszolgáltatott fiatalokat, sőt saját magunk történeteit, eseményeit, is beleszőheti a látványt, élményt emlékként megörökítő fotóba folyamatosan keresve a magunkkal, nézőinkkel és az Istennel való találkozás lehetőségét.

A fotós számára a portré kínálja az emberhez való hozzáférés, a megörökítés szinte végtelen lehetőségét. Célja az emberfelmutatás, a karakter megörökítése. A portréhoz képest műfaji szempontból egészen mások a városról, épületekről készült képei, amelyeket – részint foglalkozásából is adódóan – derekas vállalásból, kiváló szinten végzett. A fotográfia titokzatos művészetében általában a fotók artiztikumának, esztétikumának nincsen közvetlen gyakorlati haszna, mégis sokan igénylik. Sokan szeretnek gyönyörködni, szépre, jóra, igazra fogékony szemmel és ésszel tanulni a gyakran élményfotókból emlékképekké váló fotókból. (A siker nem azonos az eredménnyel. A sikerhez elég lehet egy kis szerencse is, amely a fogadtatástól függ, főképpen a nagyhatalmú médiától, míg az eredményért mindig meg kell dolgozni, tudás, szorgalom, műgond szükséges az eredmény eléréséhez.)

Az *arc* valóban a lélek tükre, akkor is, ha fényírással örökíti meg a karaktert akkor is, ha csupán lélektörödékekről van szó. Az arculat nagyon összetett: egységes és tudatos megjelenés, összetéveszthetetlen és sajátos jegyeket hordoz. Az egyéni arc, arculat nem csak vizuális azonosító jegy, sokkal több, mint a pusztá vizualitás. Az arculat az ember teljes, külső és belső, fizikai és szellemi-lelki megjelenése. A képeken, az arcokon mindig más és más képek, emberek néznek ránk. Felszínre dobják múltunk emléket őrző élményeit, örömeit és fájdalmait. Újra bejárjuk a régi szent helyeket, és a lélekben felépítjük a hazát.

A fotósnak a portré műfaja az emberhez való hozzáférés, a megörökítés a tehetőség és egyediség szinte végtelen lehetőségét kínálja. A fényvel írt portré az emberarc legfényesebb absztrakciója. A jó fotós nem szenttelen, nemcsak objektív fényvel rögzít, örökít meg arcokat. Különös, egyéni karaktereket örökít meg művészi kiemeléssel, a lényeg hangsúlyozásával, a lényegtelen, elhagyásával. A portrék nem feltétlenül a külső, testi vonatkozásban, hanem esztétikai minőségükkel, egyedi kompozíciós technikájukkal tűnnek ki. Képesek egy jelenetet, jelenetsort egyetlen és jellemző képbe sűríteni. A képek iránt nemcsak a dokumentumérték váltja ki érdeklődésünket, hanem a kompozíció, a fotóművészi bravúr, a tónus, a karakter, a magas színvonalon tükröződő, rokonszenves világlátás.

Ilyen értelemben a *fotó* egyfajta pillanatkép, sajátos, egyéni fényírás eredménye. Minden portré bizonyos értelemben ikon-kép, amely a láthatón túl ablakot nyit a láthatatlanra. Megnyitja az idő kapuit, bepillantást enged a látvány mögötti valóságdimenziókba: örömbbe, fájdalomba, szenvedésbe, szépségbe, jóságba, a szak-

ralitás övezeteibe is. A népi bölcsesség szerint: A szem a lélek tükre. Nem csak a biológiai értelemben vett látószervünkre kell gondolnunk, hanem a tekintetre is. Mi a tekintet? Nehéz szavakkal körülírni. Talán a látószerv mögötti *lelki szem*nek lehetne nevezni, mert benső világunkból sugárzik, lelkünk mélységeiből kapja impulzusait, küld arcunkra üzeneteit.

Alföldy Jenő irodalomtörténész, kritikus írta Molnár István Géza jubileumra megjelent kis fotóalbumáról: „A sok nagyszerű portré és zsánerkép között hosszan bámultam az 'Égi bringások' fantasztikus tükröződés-játékát. De ezzel egy pillanattal sem kisebbíteném a többit. Életműről van szó, és ez nagy szó a fotóművészetben. Egy-két jó felvételt sokan készíthetnek, de csak kevés fotósról mondható el, hogy stílusuk van. Ahhoz tényleg életmű kell.”

Molnár István Géza elérte saját fotós célját: a saját formát, saját hangot és nyelvet, mindegyik – külön-külön is – nagy érték, de itt a három együtt van jelen. Fotóművészetét az idő és a belső fejlődés tette éretté, hogy „a Világosságban lássuk a világosságot”. Szépre, jóra, igazra orientált fotós szemléletével csodálatos ajándékot tud adni a szemlélőnek. Gyönyörködtetve tanít önmagunkat, világunkat értőn nézni, látni, értelmezni. Rónay György igaza a fotósnak is tanulságos: „A világ nem közölhető. (...) Amit közölhetsz: az egésznek árva, kopott darabjai. / Csak töredék lehet és dadogás, amíg benned az Ég / El nem indítja bűvös mértanának csillagrendszerét!” Honnan jön ez a fény az űrben, az égen át? – „Az a csillag talán / Már nem is létezik, (...) Elmúlunk. De a fény / Partot ér valahol.”

A 80 esztendő Molnár István Géza fotóművész képei párbeszédbe elegyednek velünk, arról hoznak üzenetet, hogy a jubiléus fotóművész jó gazda módjára tud elszámolni a múltal, minden neki jutott időszakával, művészi értékével, emberséggel és méltósággal...

Fotói könyvekben, albumokban és folyóiratokban jelentek meg. 2006-ban látott napvilágot *Időszeletek* című fotóalbuma. Fényképei 1970-től napjainkig, belföldön és külhonban, 52 önálló és 151 csoportos kiállításon voltak láthatók. Az 1968-ban alakult Heves Megyei Fotóklub alapító tagja. 1982-től a Horváth Zsigmond Lajos Fotószakkör vezetője volt. Tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete Fotóművészeti Tagozatának (MAOE). 1999-ben Eger MJ. Város Fotóművészeti Nívódíját kapta. 2001-ben a MAFOSZ E-MAFOSZ/G Aranydiplomás Fotóművész elismeréssel jutalmazta. A HonES-MAFOSZ kitüntetését három évtizedes fotó-oktató munkájáért kapta. 2011-ben Eger Megyei Jogú Városa *Pro Cultura Agriae* kitüntetéssel ismerte el munkásságát. Több országos, regionális és helyi kitüntetés birtokosa.

(Az egri Bartakovics Művelődési Otthonban 2016. április 1-jén rendezett Molnár István Géza-fotókiállítás megnyitójának írásos változata)